

nika, Radovljice in Tržiča vrsto skupnih izhodišč in problemov, prav tako pa ima tudi vsako mesto zase svojo specifikko, ki zahteva prilaganje že uveljavljenega pristopa k načrtovanju. Predvsem gre za različne prostorske situacije v odnosu do razvoja celotnega mestnega organizma, za funkcijo središčnega ali perifernega položaja tudi po dogajanju v gospodarskem in kulturnem življenju mesta, pomembno pa je tudi vprašanje lastništva stavb v starih mestnih jedrih, kjer je število stavb v družbeni lastnini le v manjšini. Tudi družbeno zanimanje za pripravo in uveljavitev načrtov prenove se je v teh štirih mestih kazalo različno intenzivno. Tako skoraj lahko rečemo, da je odmevnost in odziv-

nost družbene skupnosti in prebivalcev v starih mestnih jedrih bila močnejša v manjših mestnih aglomeracijah, kot sta Radovljica in Tržič. Predvsem je to čutili v zavzetosti zasebnih lastnikov stavb, pa tudi stanovanskih skupnosti, ki se s prenovami posameznih objektov vključujejo v celotni proces mestne prenove. Skupni problemi, ki zahtevajo pri razreševanju združevanje sil vseh sodelujočih v pripravi in izvajanju načrtov prenove, so: — oblika ustrezne urbanistične dokumentacije za prenovo mest, saj zazidalni načrti prenove niti po naslovu niti vsebinsko ne ustrezajo načinom, namenu in cilju prenove; — skupno reševanje istovrstnih problemov; to

je mogoče v sklopu neke regije ali zunaj nje reševati tudi s skupnimi delovnimi telesi (odborni komisijami ipd.); — vprašanje usposobljenih izvajalcev del v novih mest, zlasti kadar gre za obnove zahtevnejših del, za katera že skoraj ni več izvajalcev (štukature ipd.); — zagotavljanje ustreznih gradbenih materialov, predvsem skupno reševanje vprašanja tipičnih kritin (npr. bobrovec, idr.). Problemov, ki se kažejo v praksi izvajanja prenove mest, je prav gotovo več in tudi pojavijo se bodo vedno novi, naštetih so le tisti, ki so bolj izstopajo.

Janez Mikuž, Maribor

Sistem prenove mest

Referat na posvetovanju »Aktualni vidiki prenove naselbin na Slovenskem«

I Leto 1975, ki ga je Evropski svet proglasil za leto varovanja kulturne dediščine, je pomenilo prelomnico v prenovi mest. Marsikje so že pred tem letom imeli svoje načrte za prenovo. Omenim naj predvsem Bologno, ki je postala že kar model za prenovo, avstrijsko mesto Krems ima in izvaja prenovo že od leta 1959, dunajski sanacijski predel Blutgasse datira v začetek sedemdesetih let, prav tako kot graška akcija »rešite staro mesto«.

Pri prenovi Bologne je poudarek na ohranjanju socialne strukture kot komponente mestnega značaja, medtem ko prihaja, kljub nasprotnim deklaracijam, do bistvenih izgub stare stavbne substance in njene zamenjave s tipološkimi študijami načrtovanih novih stavb.

V Kremsu, ki je imel tedaj enega najbolj zanimivih in izdelanih konceptov, je šlo predvsem za prenovo podobe mestnega prostora ob načrtni celotni prenovi posameznih izbranih stavb ali kompleksov.

Dunajski sanacijski predel Blutgasse v neposredni bližini sv. Stefana je bil prenovljen po spomeniških načelih z velikim poudarkom na obnovi detajlov, spremenila pa se je njegova socialna struktura; prenovljene stavbe so namenili luksuznim stanovanjem.

Ob tako raznolikih izhodiščih je šele konfrontacija načrtov na razstavi in kongresu v belgijskem Bruggeju skupaj z drugimi manifestacijami tega leta prinesla nove poglede na prenovo mesta; danes velja, da ni mesta, ki da kaj nase, brez načrta ali vsaj programa prenove.

Večkrat ponovljena misel, da prenova mesta ni nič novega, da se je mesto vedno prenavljalo, brez dvoma drži. Vendar so bila izhodišča za prenovo pretežno gospodarskega značaja. Vsaka prenovitvena aktivnost je bila usmerjena predvsem v čim bolj dobičkanosno izkoriščanje bodisi stavbnega fonda bodisi mestnega prostora, ne da bi bile pri tem upoštewane druge značilnosti mesta, kot so socialni ali spomeniški značaj itd. Lahko bi rekli, da so bili le redki tisti posegi na mestni ravni, ki bi šli prek nivoja »adaptacij« ali zamenjave stavbnega fonda, ne glede na morebitno spomeniško vrednost.

II V trenutku, ko je mesto sezidano, je že zrelo za prenovo, so nekje zapisali. Seveda tu niso mislili stavbne strukture, ampak vsebino mesta ali mestnega predela. Nekatero funkcije, ki jih ima najprej mesto za svojo okolico in kasneje mestno jedro za celotno mesto, nastajajo nanovo, druge spet odmirajo ali se selijo. Mestni predel, ki tem spremembam ne sledi ali ne more slediti, je zapisan propadu oz. potreben prenove. Najprej je to vsebinska prenova, če pa do

nje ne pride, je pozneje potrebna družbena intervencija s kompleksno prenovno.

V posameznih okoljih ima termin prenove zelo različen pomen in večkrat celo v okviru enega samega mesta uveljavlja več popolnoma različnih pristopov. Kot zelo zanimiv primer bi rad navedel Stuttgart, kjer gre kar za štiri različne pristope.

V močno bombardiranem centru Stuttgarta je ostalo komaj še kaj stare stavbne substance. Redke ostanke so skrbno restavrirali in celotno mestno jedro, ki je ena najbolj živih pešcon v ZRN, so zgradili v sicer modernih oblikah, a v takih dimenzijah, da jih človek še lahko zajame s pogledom. Poleg večinoma anonimne arhitekture petdesetih let pa lahko danes zasledimo potrebam sprehajajočega se pešca prilagojeno arhitekturo visoke kvalitete, ki povezuje anonimno tkivo in ga navezuje na staro stavbno substanco. V obilici nove arhitekture delujejo pedantno restavrirane stavbe kot predmeti iz antikvariata v sodobno opremljeni dnevni sobi. Rezultat je ugoden, če pomislimo, da je nastal iz nuje.

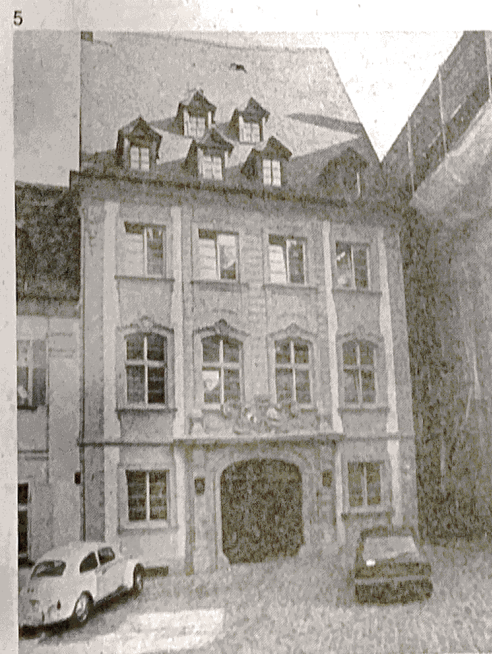
Manj ugoden je vtis, ki ga naredi nekdanje samostojno mesto Vaihingen na južnem robu Stuttgarta, ki je v času povojne gradbene ekspanzije postalo del predmestja. S tem je dobilo novo vsebino in postalo žrtev prometnega kaosa. Nastale probleme skušajo rešiti s popolnim prestrukturiranjem mesta — zamenjavo stavbnega fonda, ki ga predstavljajo okrog 200 in več let stare stavbe. Kot vzrok za tak pristop navajajo bolj kaotičen promet kot dotrajnost stavb. Med njimi najdejo milost le najbolj kvalitetne stavbe. Tako nastajajo novi stavbni bloki z otoki za pešce in podzemnimi garažami. Sploh je v ZRN, kot kaže, eden od pogojev za uspešno mestno prenovo gradnja podzemnih garaž.

III Bad Cannstadt je nekdanje zdravilišče, ki je bilo svetovno znano še v začetku tega stoletja. Z razvojem industrije in neposredni bližini je počasi propadalo in postalo stanovanjsko naselje najnižjih socialnih slojev. S popolno prenovo posameznih stavb in historično rekonstrukcijo velikega dela dotrajanih stavb skušajo doseči tako gradbeno kot socialno sanacijo in mu vriniti značaj samostojnega mesta z vsemi mestnimi funkcijami.

Tretji primer je mestna četrt Hesslach, kjer je večina stavb nastajala na prelomu stoletja. V tem primeru gre za skoraj celotno zamenjavo stavbnega fonda, ki nima posebnih spomeniških vrednot, in za prestrukturiranje ulic, ki dobivajo s širjenjem pločnikov, izločanjem statičnega prometa, enosmernostjo in gradnjo podzemnih

1. STUTTGART
2. BAMBERG
3. NÜRNBERG
4. BAMBERG
5. BAMBERG
6. ESSLINGEN
7. STUTTGART
8. STUTTGART
9. NÜRNBERG

garaž nov značaj. Ti posegi bodo morda dali možnost sožitja med pešcem in avtomobilom. Cilj prenove Stuttgarta je predvsem ustvaritev humanih bivalnih pogojev tako v stavbah samih kot na javnih mestnih površinah, pa čeprav pogosto na račun spomeniških vrednot posameznih mestnih predelov.

Že v osnovi popolnoma drugačen pa je pristop k prenovi Nürnberga, ki je bil v zadnji vojni prav tako močno porušen. Tukaj so se že v času povojne obnove odločili za kar najbolj natančno rekonstrukcijo mestne podobe, pri čemer so nekatere stavbe v celoti rekonstruirali, druge pa le prilagodili starim stavbnim masam. Tem načelom so se morale prilagoditi celo veleblagovnice, ki se navadno zelo težko vključujejo v obstoječe mestne strukture.

IV

Tretje večje mesto, katerega prenove bi se rad dotaknil, je Regensburg, kjer je celo mestno jedro preživelo zadnjo vojno in je danes edino ohranjeno srednjeveško velemesto severno od Alp. Bolj kot kjerkoli drugod se prebivalci zavedajo, da je njihovo mesto spomenik historičnega urbanizma in so se prenove lotili s tega aspekta. Osnova njihovega pristopa je ohranitev stavbne substance v celoti, stavbe pa naj dobijo sodobne standarde na tak način, da njihova zgodovinska pričevalnost ne bo okrnjena. Uspešnosti prenove ne merijo po tem, koliko novih stavb se je bolj ali manj vključilo v mestno strukturo, temveč koliko izvirne stavbne substance, ki je ni mogoče reproducirati, jim je bilo mogoče ohraniti. Pri tem se zelo dobro zavedajo, da niso spomeniki samo stavbe visoke umetniške vrednosti, ampak predvsem tisti objekti, v katerih se zrcali zgodovina. Pri tem izpostavljajo predvsem naslednje probleme:

- merila za ugotavljanje spomeniških vrednot temeljijo še vedno na umetnostno-spomeniških temeljih, kar za mestna jedra ni dovolj oz. je vprašljivo;
- pojav konfrontacije med staro in sodobno arhitekturo, ki je tendenciozen in škodljiv;
- pojavilo se verovanje, da je mogoče stare stavbe reproducirati;
- »uničenje brez rušenja« je proces, ki s postopnim spreminjanjem spomenika skoraj neopozno pripelje do popolnega odvzema pričevalnosti.

Zelo dobro se zavedajo tudi problematičnosti spreminjanja namembnosti stavbnega fonda, ki lahko privede do popolnega uničenja značaja tako posameznih stavb kot celotnega mestnega predela.

V

Program prenove Regensburga obsega:

- spomeniškovarstveni program,
 - gradbeni material,
 - socialni program,
- pri čemer so vsi trije programi enakovredni in za izvedbo celostne prenove nezamenljivi. Rezultati take politike prenove, ki ni politika posameznikov, ampak celega mesta, so vidni in jih je iz leta v leto več. Označili pa bi jih lahko takole:
- izboljšala se je socialna in starostna struktura prebivalcev;
 - izboljšal se je ekonomski položaj mestnega jedra;
 - spomeniške vrednote stavb so ohranjene in prezentirane;
 - zaradi postopne sanacije stavbne substance se je povečalo zanimanje za vlaganje sredstev v mestno prenavo.

V doslej naštetih primerih je vedno šlo, ne glede na pristop, za prenovo, namenjeno predvsem stalnim prebivalcem mesta. Toda tudi tujec se bo v tako mesto zaradi raznolikosti njegovih programov zlahka vživel.

Popolnoma drugačen pristop pa je zavzelo manjše mesto Rothenburg ob der Tauber, ki je zaradi odmaknjenosti ohranilo povsem srednjeveški videz s celotnim obzidjem itd. Tu so celotno prenovo namenili tujskemu prometu in iz svojega mesta naredili mesto muzej. Ta koncept je dobro karikirala nemški kolega, ko je dejal, da mora biti v Rothenburgu še reklama za coca-colo iz kovanega železa. Žal pa deluje to mesto

kot maketa; tujcu je zanimivo le za nekaj ur, pa tudi prebivalci se ne počutijo prijetno in se z mestom, ki ne živi normalnega življenja 20. stoletja, ne morejo identificirati.

VI

Rothenburg je poučen primer, kako prenova mesta ne more biti projicirana v preteklost, ampak prek sedanosti v prihodnost.

Iz vsega navedenega lahko sklepamo, da sistem prenove starih mest ni več, ampak da je le eden, in to tisti, ki lahko prilagodi mesto, mestno jedro ali drug mestni predel zahtevam sodobnega življenja in da take rezultate, ki jih že

čez nekaj let ne bo treba bistveno popravljati.

Zaradi tega pa je potrebno:

— fizično valorizirati in sanirati vse spomeniške značilnosti, tako na ravni celotnega mesta kot posameznih stavb in njihovih detajlov;

— omogočiti in pospeševati takšno starostno in socialno strukturo prebivalcev, ki bo zagotavljala mestu življenje;

— omogočiti in pospeševati takšno gospodarsko dejavnost, ki bo zagotavljala mestnemu jedru sorazmerno ekonomsko neodvisnost, ne da bi pri tem ogrožala njegov značaj in njegove spomeniške vrednote.

Matjaž Jež, Maribor

Zelenje v naseljih

Referat na posvetovanju »Aktualni vidiki prenove naselbin na Slovenskem«

1

Za uvod bom zastavil izhodišče, da je zelenje konstantna in v vseh zgodovinskih obdobjih potrjena komponenta kvalitetnega bivalnega okolja. O razmerah na Slovenskem bogato pripovedujejo tudi grafike Valvasorja in Vischerja. Čeprav prikazujejo razmere v sicer »sivem« srednjem veku, je bila večina takratnih naselij vendarle bolj zelenih, kot so današnja. Človekov odnos do zelenja v njegovem bivalnem okolju se odraža različno. Če naredimo kratek pregled osnovnih oblik, naj omenim naslednje:

1. hišno drevo,
2. vaško drevo,
3. mestni parki.

Ad 1

Kultura hišnega drevesa je v Sloveniji tradicionalna. Med drevesnimi vrstami prevladuje lipa, kot lokalne posebnosti pa se pojavljajo še druge vrste. Na vzhodnem Pohorju in Kobanskem je na primer prevladujoča tisa, ki dosega v tem prostoru tudi izjemen dendrološki pomen. Drugod se uveljavljajo še: oreh, hruška, kostanj, topol, jesen, cipresa ter murva.

Poleg jasno izražene ekološke funkcije (zlasti vetrni zaslon in obramba pred strelo) se pojavi kot izstopajoča tudi spominska funkcija. Drevesa so namreč pogosto sadili v spomin na kake dogodke: rojstvo, poroka, srečno ozdravitev, vrnitve iz vojske ipd. Skupaj s celo domačijo in obdajajočimi obdelovalnimi površinami imajo hišna drevesa tudi odločilen pomen za oblikovanje značilne podobe krajine.

Ad 2

Ob pojavu vaškega drevesa kaže posebej poudariti spremembo vodilne funkcije. Ekološka,